Energiegemeenschappen als fundament voor een weerbaar Nederland

POSITION PAPER

Inhoud

1. Inleiding 2
1.1 Democratische weerbaarheid: eigenaarschap en zeggenschap in eigen hand 2
1.2 Technische weerbaarheid: decentralisatie maakt robuust 2
1.3 Economische weerbaarheid: stabiele, eerlijke energieprijzen 3
1.4 Geopolitieke weerbaarheid: energie als lokale commons 3
1.5 Duurzaamheidsweerbaarheid: denken in generaties 3
1.6 Sociale weerbaarheid: sterke netwerken in tijden van crisis 3
2. Conclusie 4
2.1 Oproep aan beleidsmakers 4

1. Inleiding

De energietransitie is niet slechts een technische of ecologische opgave, maar ook een maatschappelijke. In een wereld waarin geopolitieke spanningen, economische onzekerheid en klimaatverandering toenemen, is weerbaarheid het sleutelwoord. Onder weerbaarheid verstaan wij het vermogen om weerstand te bieden aan bedreigingen en verstoringen, én om te herstellen en door te gaan na een crisis. Het gaat daarmee zowel om preventie en bescherming als om veerkracht: het opvangen van schokken, het beperken van gevolgen en het gezamenlijk herstellen.

Energiegemeenschappen — lokale, coöperatieve verbanden waarin burgers samen duurzame energie opwekken, beheren en gebruiken — bieden Nederland een krachtig fundament voor zo'n weerbare toekomst. Hun kracht ligt in het bundelen van lokaal eigenaarschap, democratische zeggenschap en collectieve inzet voor de lange termijn.

Energiegemeenschappen dragen op meerdere niveaus bij aan die weerbaarheid. Zij versterken niet alleen de technische robuustheid van het energiesysteem, maar ook de democratische zeggenschap, de economische stabiliteit, de geopolitieke autonomie, de sociale samenhang en het langetermijndenken in duurzaamheid. In de onderstaande punten wordt uitgewerkt hoe energiegemeenschappen op elk van deze domeinen een fundamentele rol spelen.

1.1 Democratische weerbaarheid: eigenaarschap en zeggenschap in eigen hand

Energiegemeenschappen versterken de democratische weerbaarheid van onze samenleving doordat zij burgers directe zeggenschap geven over een essentiële infrastructuur: de energievoorziening. In plaats van afhankelijk te zijn van grote, vaak internationale energiebedrijven, organiseren bewoners zich in coöperaties waarin besluiten collectief genomen worden.

Hierdoor zijn burgers niet uitsluitend consument, maar mede-eigenaar en mede-beslisser. Dit vergroot maatschappelijke betrokkenheid, versterkt het vertrouwen in instituties en draagt bij aan veerkracht tegen desinformatie en polarisatie rondom de energietransitie.

1.2 Technische weerbaarheid: decentralisatie maakt robuust

Het huidige gecentraliseerde energiesysteem is kwetsbaar voor storingen, cyberaanvallen en marktverstoringen. Energiegemeenschappen vergroten de technische weerbaarheid door energie decentraal op te wekken, op te slaan en lokaal te verdelen.

Zo ontstaat een netwerk van onderling verbonden, autonome eenheden — ook wel "energie-eilanden" genoemd — die indien nodig zelfstandig kunnen functioneren bij uitval van het landelijke net. Dit maakt het energiesysteem als geheel robuuster en beter bestand tegen crisis.

1.3 Economische weerbaarheid: stabiele, eerlijke energieprijzen

Energiegemeenschappen werken vanuit een kostprijsmodel in plaats van een winstgedreven marktmodel. Hierdoor kunnen zij hun leden stabiele en eerlijke energieprijzen bieden, minder afhankelijk van grillige prijsschommelingen op internationale energiemarkten.

Juist in tijden van energiecrisis, zoals tijdens de gascrisis van 2022, is dit van groot belang voor huishoudens met een smalle beurs. Door gezamenlijk te investeren in productie en infrastructuur, blijft daarnaast ook de economische waarde binnen de gemeenschap en vloeit deze niet weg naar externe aandeelhouders.

1.4 Geopolitieke weerbaarheid: energie als lokale commons

Door lokaal energie op te wekken en te delen, verminderen energiegemeenschappen de afhankelijkheid van buitenlandse energiebronnen en geopolitiek instabiele leveranciers. Elke kilowattuur die lokaal wordt geproduceerd en gebruikt, vergroot de autonomie van Nederland.

Energiegemeenschappen maken van energie een lokale commons: een gedeelde hulpbron die collectief wordt beheerd, buiten de invloedssfeer van internationale markten en geopolitieke machtsverhoudingen.

1.5 Duurzaamheidsweerbaarheid: denken in generaties

Energiegemeenschappen nemen hun beslissingen met het oog op de lange termijn. In plaats van kortetermijnrendement, streven zij naar intergenerationele duurzaamheid. Coöperaties investeren in hernieuwbare bronnen, natuurinclusieve inrichting en sociale samenhang.

Ze dragen daarmee bij aan een cultuur waarin duurzaamheid de norm is, en waarin toekomstige generaties kunnen voortbouwen op de keuzes van vandaag. Dit “denken in generaties” vormt een diepere, culturele laag van weerbaarheid tegen ecologische uitputting.

1.6 Sociale weerbaarheid: sterke netwerken in tijden van crisis

In tijden van crisis — of het nu gaat om een pandemie, overstroming of energiecrisis — blijken sterke sociale netwerken van onschatbare waarde. Lokale energiegemeenschappen brengen mensen bij elkaar rond een gedeeld doel en bouwen zo aan onderlinge verbondenheid en vertrouwen.

Uit onderzoek van het Sociaal en Cultureel Planbureau blijkt dat buurten met een hoge sociale cohesie beter in staat zijn om gezamenlijk te reageren op schokken, hulp te organiseren en oplossingen te vinden.

Energiegemeenschappen versterken deze veerkracht door hun ingebouwde organisatievermogen: vergaderstructuren, communicatielijnen en gedeelde besluitvorming maken collectieve actie eenvoudiger en effectiever.

Wat begint als een collectief voor lokale energieopwek, groeit vaak uit tot een breder platform voor duurzaamheid, wederzijdse hulp en solidariteit. Burgerinitiatieven vergroten onze weerbaarheid juist doordat zij sociale infrastructuur opbouwen. In een samenleving waarin veel mensen zich machteloos voelen tegenover grote transities, bieden energiegemeenschappen concreet handelingsperspectief en versterken zij het vertrouwen dat verandering mogelijk is — samen.

2. Conclusie

Energiegemeenschappen zijn een belangrijke aanvulling op het energiesysteem; zij vormen de kern van een veerkrachtige, democratische en duurzame samenleving. Door hun unieke combinatie van sociaal, technisch, economisch en ecologisch kapitaal leveren zij een fundamentele bijdrage aan de weerbaarheid van Nederland.

Ondanks hun maatschappelijke waarde worden energiegemeenschappen in de praktijk nog geremd door knelpunten in wetgeving, netcapaciteit, financiering en institutionele erkenning. Zonder gerichte publieke ondersteuning blijft hun potentieel grotendeels onbenut

Het is daarom van nationaal belang dat beleid, wetgeving en financiering zich richten op het faciliteren, versterken en opschalen van deze burgergedreven beweging.

2.1 Oproep aan beleidsmakers

Investeer in energiegemeenschappen als strategische infrastructuur voor een weerbaar Nederland door hen structureel te versterken met kennis, professionalisering, standaardisatie en voldoende ontwikkelruimte, ondersteund door toegankelijke fondsen.